

Bene Zoltán

Színes tabló gyilkossággal, Monarchiával, századfordulóval

Hász Róbert: *Fábián Marcell pandúrdetektív tizenhárom napja*. Kortárs, Budapest, 2017.

Fábián Marcell és a táncoló halál. Kortárs, Budapest, 2019.

Hász Róbert nyolcvanas évekbeli pályaindulása óta hisz a történetek erejében. Az ő világa a jól szerkesztett, jól fölépített és – nem utolsósorban – izgalmas sztori. Olyan történetek, amelyekben a sorok közé etikai, egzisztenciális, filozófiai kérdéseket sző, majd az egészet „megbolondítja” egy kis pszichológiával és nem ritkán némi fantasztikummal, netán egy kevés transzcendentalitással. Már első regénye, a *Diogenész kertje* két világ határán egyensúlyoz: a hagyományos realista próza és a science fiction mezsgyéjén. Így van ez a másodikban, a *Végvárban* is, s ha első nagy történelmi vállalkozásából, *A kündéből* ki is marad a sci-fi, a rejtély abból sem hiányzik. Az, hogy a realitás és a fikció keveredik egy szépprózai műben, nem újdonság, gyakorlatilag mindig is így volt, Hász Róbert sem kivétel ez alól, abban azonban mindenképpen kivételes, ahogyan a népszerű műfajok egyes elemeit és követelményeit beemeli a szépirodalomba. Rendkívül jó arány- és stílusérzéssel írja regényeit, amelyek mind megállják a helyüket a „magas” irodalomban, ugyanakkor egyikből sem hiányoznak a népszerű irodalomra jellemző motívumok, fogások, megoldások – ám ezeket Hász mesterien adaptálja és emeli föl. Talán ez a sikerének a titka, ezért szeretik nemcsak magyar, de francia, olasz és német olvasói is.

Így járt el hetedik és nyolcadik kötetében is, midőn a krimit vegyítette a realista igényű, az adott kort és annak társadalmi folyamatait ábrázolni hivatott klasszikus történelmi regénnyel.

Persze, tiszta műfajú regény nincsen, hacsak nem valamiféle zsánerműről van szó, és a történelmi regénybe oltott detektívtörténetnek is vannak előzményei (gondoljunk csak Böszörményi Gyula Ambrózy báró-folyamára, vagy a német Volker Kutscher Gereon Rath-történeteire, amelyből a kitűnő *Babylon Berlin* televíziós sorozat készült), a Fábián Marcell-történetek (*Fábián Marcell pandúrdetektív tizenhárom napja*, 2017, *Fábián Marcell és a táncoló halál*, 2019) azonban nem ezeket a mintákat követik. Hász Róbert nem a krimit „szépirodalmiasítja”, sokkal inkább a szépirodalmat „krimisíti”.

„A detektívtörténet az egyik legváltozatosabb, legrugalmasabb elbeszéléstípus” – írja Bánki Éva (*A bűn nyelvét megtanulni. Tanulmányok a kemény krimiről*. Budapest, Napkút, 2014. 5. o.), majd rámutat a történelmi regény, a lovagregény és a krimi párhuzamaira is. A krimi cselekménye a séma szerint egy lineáris, egyszerű eseménysort követel meg: „bűncselekmény – fokozatos felderítés – tettes néven nevezése” (Bánki Éva, uo. 6. o.). Ebben azonban nem nehéz észrevennünk az igényt a hősrre. Ne feledjük, hogy a detektívtörténetben tulajdonképpen igazságot szolgáltatnak, nem nehéz hát belátnunk, hogy a krimi megköveteli a hőst (voltaképpen egy lovagot), az igazságosztó figuráját: a detektívet! Hogy ez a nyomozó maga is sematikus figura lesz, mint számos esetben, vagy olyan hús-vér, esendő, tépelődő alak, amilyen Raymond Chandler Marlowe-ja, vagy éppen a föntebb említett Gereon Rath, az már az adott krimi komplexitásától, dimenzióitól, azaz végső soron az író tehetségétől és érzékenységétől függ.

Nos, Hász Róbert címszereplője távolról sem sematikus. Fábián Marcell vérbeli, ízig-vérig szépirodalmi hős – mindazzal, ami ezzel jár, ideértve azt is, hogy a szó romantikus értelmében alig-alig hősiess. Esetünkben ugyanis nem egy zsánerdetektívet igyekszik „irodalmiasítani”, mélyíteni, hitelesebbé tenni a szerző. Nem, Fábián Marcell mentes a zsáneredtől, egyszersmind mentes a történelem során rárakódott kliséktől is, hiszen Hász egy olyan korszakot választ, amelyben a detektív figurája még újdonságnak számít, még nem hordozza magán mestersége bevett közhely-

lyé vált ismerveit. A Monarchiában ugyanis nem sokkal a regény ideje (1900) előtt hozták létre a nyomozó osztályokat, korábban az afféle detektívek, mint Fábián Marcell, nem léteztek, s ez tagadhatatlanul megkönnyíti Hász helyzetét: történelmi értelemben sem kell kialakult típusokhoz alkalmazkodnia. A zsánerirodalom megcsontosodott mintáihoz pedig nem akar igazodni.

Azonban nemcsak a főhős nem a zsánerkrimik hőse, a helyszín sem illeszkedik a sémákba. Hász nem a krimi kulisszáit dúszítja szépirodalommal. A Fábián Marcell-történetek elsődleges színhelye, a bácskai Zombor tökéletesen megrajzolt, hiteles Monarchia-korabeli kisváros; a zsánerkrimik olcsó filmek díszleteit idéző túlzásai, aránytalanságai, anakronizmusa helyett reális, életteli városka, tele hiteles lakókkal, akik részint a valóságban is léteztek, részint föl sem merül az olvasóban, hogy nem voltak részei a hajdani realitásnak.

Ennek ellenére Hász Róbert műve (amellett, hogy történelmi és – nem is csak nyomokban – család- és társadalmi regény is) vérbeli krimi: a gyilkosságok titokzatosak mindkét történetben, felderítésük nehéz és embert próbáló, tele tévutakkal és csapdákkal; a helyes megoldás csak a legvégén derül ki, amikor is megdöbbenést és meglepetést okoz; Fábián Marcell logikusan, következetesen, olykor ugyan hibákat vétve (és ettől még szimpatikusabbá és emberibbé válva) göngyölíti föl az eseteket. Mindkét regényben kellően érdekes és hajmeresztő a halálesetek módja és oka, a feszültség gondosan oszlik el a vastag kötetekben, a figyelmet végig fenntartja az író, s mivel, ahogyan a klasszikus krimikben, ezekben a történetekben is mindent a főhős (a pandúrdetektív) szemszögéből látunk, az olvasó könnyedén azonosul a nyomozással és magával a nyomozóval.

Hász Róbert regénye mégis – amellett, hogy tökéletes krimi – valódi történelmi regény, amelyben a család-, a társadalmi, sőt, a lélektani és a fejlődésregény jellegzetességei is megfigyelhetők. Fábián Marcell személyes története, a felesége története, közös életük örömei és nehézségei, munkatársainak élete és sorsának alakulása lapról lapra mind jobban kibomlik az olvasó szeme

előtt, amint a századforduló többnemzetiségű, a Balkán határvidékén fekvő kisvárosának társadalmi erővonalai is kirajzolódnak szép lassan. Megismerhetjük Marcell belső vívódásait, nyomon követhetjük jellemének formálódását, s közben képet kapunk a nemzetiségi feszültségekről, de az olyan nagy hatású jelenségekről is, mint a kivándorlás vagy az alkoholizmus.

Hász Róbert Fábián Marcell-történetei detektívregények, egyúttal színes tablók: a vidéki, kisvárosi Monarchia tablói. A fiatal zombori nyomozó mellett a korszak és a helyszín ugyancsak számot tarthat a főszereplő rangjára, hiszen mindkettő legalább olyan mértékben határozza meg a regényeket, mint Fábián Marcell – ami jelen sorok írójában csak fokozza a várakozást a harmadik kötet iránt, amely a Fábián Marcell-történeteket trilógiává bővíti, s amelynek, a szerző elmondása szerint, nem Zombor lesz az elsőszámú színtere, noha továbbra is maradunk a vidéki Monarchiában, és minden bizonnyal még többet megtudunk mindarról, ami semmiképpen sem „pusztán” krimi, s ezáltal az egész trilógia együttesen még színesebb tablóját nyújtja majd egy korszaknak (a századforduló Monarchiájának) és egy vidéknek (eme Monarchia peremterületeinek). Márpedig az effajta tablót az ember nemcsak szívesen nézegeti, de örömmel el is merül bennük.